

Nationaltheatrets innspill scenekunststrategi

Gjentakende elementer i vårt innspill er at lov- og avtaleverk, finansiering og rettighetsavklaringer kan bidra til mer og bedre scenekunst. Ett spørsmål det er verd å stille er hvorvidt dagens ordninger stimulerer til nytenkning, samhandling, samskaping og tverrfaglig erfaringsutveksling både innenlands og på tvers av landegrenser. Og hvordan balanserer institusjonene og de frie gruppene behovet for å framstå med en tydelig identitet og integritet samtidig som man kan nyte fruktene av tettere samarbeid?

Hva bidrar til å fremme produksjon og formidling i scenekunstheltet? Gi eksempler.

Relevans og engasjement

Publikum er ikke nødvendigvis lojale til institusjoner lenger. For å få publikums engasjement må vi være relevante og vesentlige ved å angå, bety, sette ord på og formidle alle aspekter av det å være menneske i et samfunn. Relevans ved å gi grunnlag for å lære, forstå, føle, gå i dybden, erfare – sammen med andre. Scenekunstheltet må, forankret i Grunnlovens §100, være relevant i samtiden ved å speile og utfordre, og være djerne i å teste grenser, utforske uttrykk og være sjangerovergripende.

Konkurranse vs kunnskapsdeling

Konkurranse skjerper også produksjon og formidling. Konkurranse om kunstneriske krefter, ressurser, beliggenhet, tilgjengelighet, finansiering, oppfinnsomhet, relevans. Konkurranse om å lage mest mulig kunst for pengene tilgjengelig for flest mulig over lengst mulig tid. Og ikke minst – konkurranse om publikums engasjement. I det store bildet konkurrerer ikke bare teatrene med hverandre, men også med andre tilbud som sosiale medier, serier, podcast etc.

På den annen side fremmer kunnskapsdeling kreativitet. Følgelig bør det være mulig å få til mer produksjon og formidling hvis produserende enheter, visningssteder og institusjoner i bransjen og det frie feltet er mer åpne for *utveksling* av kompetanse. Dette må vi kunne fasilitetere uten at det vil gå på bekostning av den sunne og nødvendige konkurransen.

Åpne opp etablerte identiteter

Nationaltheatret har i det siste tiåret arbeidet metodisk med å bryte vante forestillinger og forventninger befolkningen har til teatret. Teatret har arbeidet aktivt med å åpne seg og være mer inviterende, engasjerende og relevante for flere. Dette gjør vi gjennom repertoaret der teatret representerer innhold som bryter ned fordommer, feks «En får værre som en er – en Ole Ivars-musikal», hip-hop-festivalen «SPKRBOX», mini-festivalen «National Pride» med mer. Vi gjør det også gjennom endring i kommunikasjonsstrategi med mer historiefortelling og relasjonskommunikasjon og mindre tradisjonell markedsføring og ikke minst gjennom et rikt, omfattende og sammensatt formidlingsopplegg: paneldebatter og intervjuer, frokostseminarer i samarbeid med tenketanker og organisasjoner, salonger, familiedager, workshops for ungdom, introduksjoner til forestillinger, åpne premierefester, utradisjonelle 17.mai-matineer osv osv.

I tillegg utvikler teatret et rikt digitalt formidlingsunivers rundt hver produksjon, for å gi mer både til de som besøker teatret, men også til bruk for befolkningen som ikke besøker oss, både skoleelever og ordinært publikum. Årlig gjennomfører vi også omfattende særformidlingsopplegg overfor

skoleelever knyttet til viktige samfunnstemaer i repertoaret, bl.a religion og ytringsfrihet, demokrati og ytringskultur, maktstrukturer og representasjon etter metoo.

Djerve kunstneriske valg

Scenekunst-feltet i Norge består av kunstnere som har mange ulike tilnærminger til kunstformen. Med tanke på Nationaltheatret visjoner, er det viktig at teatret speiler disse. Merverdien er oppsetninger som beveger både innholdet og det formmessige i det som presenteres på scenen. Slike heldige valg er også med på å utvikle publikums forventninger og smak – og samtidig kan den trekke til seg et publikum vi ikke tidligere hadde kontakt med. En ikke ubetydelig part i dette er hvordan også ansatte utvikler kompetansen sin.

Vi har i de senere årene gitt regissør og dramatiker Jonas Corell Petersen mulighet til å utvikle sin særegne scenetekst- og iscenesettelsespraksis. Dette har vært mulig gjennom en husregissør-ordning som Corell Petersen har vært delaktig i. Det har vist seg at hans forestillinger har truffet nytt og etablert publikum på en måte som bryter med forventningene man har til Nationaltheatret.

Repertoar vs ensuite

Nationaltheatret er organisert slik at vi på de to største scenene, Hovedscenen og Amfiscenen, spiller flere oppsetninger i repertoar, dvs opp mot hverandre over lengre tid. Motsetningen til en repertoarstruktur er en *ensuite*-struktur, der kun ett stykke spilles av gangen på samme scene i et på forhånd planlagt tidsrom. Repertoarspilling fremmer en større produksjonstakt og gir mulighet til å spille flere forestillinger av oppsetninger som viser seg å trekke et større publikum enn man kunne forvente.

Vinteren 2019 opplevde f.eks forestillingen «Livet er den eneste måten» en uventet stor publikumsinteresse; løpende settes flere forestillinger opp utover året. Flere eksempler av samme type finnes. På motsatt kant opplevde forestillingen «2XMedea» på Torshovteatrets scene ikke det publikumsbesøket som var ønsket. Ettersom denne scenen ikke spiller i repertoar, har man ikke der mulighet til å omrokere og sette inn andre oppsetninger.

Kompetent og nysgjerrig repertoarplanlegging

For å fange opp tendenser både innen dramatikken og det praktiske scenefeltet, fordrer det at teatret har ressurser til å gjøre dette. Dramaturgiatet ved teatret fungerer som teatersjefens kunstneriske og litterære rådgivere, en avdeling som følger med på nye stemmer og nye talenter nasjonalt, samtidig som blikket også er vendt utover. Dramaturgiatet har i de senere år blitt styrket og består for tiden av 4,5 årsverk.

Talentutvikling

Teatret er i samtaler med Talent Norge og Sparebankstiftelsen om å etablere NatUNG. Med NatUNG ønsker Nationaltheatret å gi en utvalgt gruppe unge, norske talenter innen skuespillfaget mulighet til å videreutvikle sitt talent over tid og med Nationaltheatrets ulike ressurser til hånd. Denne ordningen skal gi talentene mulighet til å tilegne seg kunnskap, erfaringer og spesialisert kompetanse på et høyt faglig nivå innenfor institusjonen. Vi mener talentutvikling innen scenekunstmrådet ikke kan skje isolert, men at man derimot, ved å inkludere talentene i institusjonen fra første stund, kan bidra til deres utvikling gjennom deltakelse i egne og teatrets produksjoner. Vi har tro på at det ikke bare er gjennom målrettet jobbing i NatUNG, men også gjennom møtet mellom de unge og de(t) etablerte, store deler av verdien i slik satsning skapes.

Formidlingsaktiviteter

National Spesial er fellesbenevnelsen for alle Nationaltheatrets arrangementer. Nationaltheatrets formidlingsaktiviteter har skapt nye møteplasser for teatret og publikum bl annet kunstnermøter,

teatersalonger, frokostmøter, quiz, familedager og debatter. Disse arrangementene gjennomføres i også ofte i samarbeid med eksterne som f eks utdanningsinstitusjoner, de ulike tenketankene og ideelle organisasjoner. Hensikten med arrangementene er dels å være en relevant arena for den opplyste offentlige samtalen, skape kontekst rundt de ulike forestillingene våre og redusere terskelen for å komme inn i teatret. Vi bruker dessuten en del ressurser på å streame de ulike aktiviteten har dem liggende på vår Facebook-side en tid etter hver arrangement, slik at flest mulig får tilgang til dem. Vi ser at vårt digitale innhold er svært mye brukt av publikum, og tidsbruken på nett er langt over gjennomsnittet.

Stabile rammer for tildeling av finansiell støtte

Et produserende teater består av svært mange yrkesgrupper som skal koordineres og en planleggingshorisont som innebærer at krevende beslutninger tas tidlig. Med stabile rammer i tildelingen lettes dette arbeidet og organisasjonen kan ta klokere beslutninger og distribuere aktivitet jevnere ut over tid.

Nettverk

Både NTO, Spekter og de ulike fagorganisasjonene står for ulike nettverksløsninger rettet mot de ulike funksjonene i teatret. Dette er viktige arenaer for utveksling, fagutvikling og kompetansebygging.

Nationaltheatret har tidligere også samarbeidet med nordiske institusjoner gjennom stiftelsen Sat Sapienti, blant annet om utveksling av forestillinger og kunstnerisk personale. Dette arbeidet strandet, men vi arbeider med å reetablere nettverk både med nordiske og europeiske teaterhus. Slike samarbeid krever stor innsats for å etableres og forvaltes og fungerer best når de har en gitt hensikt, f eks som nå når vi er inne i planleggingen av teatrets rehabilitering.

Festivaler

Nationaltheatret har siden 1990 arrangert Den Internasjonale Ibsenfestivalen annethvert år. I 2018 hadde festivalen 11 536 besøkere. Teatret hadde egne produksjoner på samtlige av teatrets scener, og teatret har mottatt invitasjoner til visninger i både Europa og Japan i etterkant av festivalen. Publikum fikk dessuten anledningen til å se gjestespill fra både inn- og utland under festivalen. Festivalen har gitt teatret en unik posisjon i å løfte fram arven etter Ibsen. Formidlingsarbeidet i forbindelse med festivalen er avviklet i samarbeid med blant andre Universitet i Oslo og Ibsenmuseet. Når Ibsenmuseet igjen åpner som Ibsens Hus i 2020 gir det en mulighet for å berike festivalen. Det gir også en mulighet for samarbeid om å digitalisere Ibsen gjennom film og videodokumentasjon av f eks spillestiler, utvikling, regigrep og eksempler på relevans i ulike kulturer.

De årene teatret ikke arrangerer Ibsenfestivalen inneholder programmet oppsetninger under paraplyen International Contemporary Stage Programme (ICON) som skal presentere toneangivende kompanier innenfor internasjonal scenekunst til publikummet her i Norge.

Norsk teaterlederforum tok initiativ til Heddadagene som gikk av stabelen for første gang i 2017. Det er en anledning for å eksponere scenekunst produsert rundt omkring i landet for et publikum i Oslo. I og med at det er mye teaterfolk i hovedstaden under Heddadagene, gir dette også en mulighet for å vise produksjoner for hverandre. Anledningen Heddadagene gir, brukes dessuten i noen grad til ulike fagforum. Dersom dette initiativet forvaltes riktig, har denne festivalen en unik mulighet til å knytte teaterfeltet og publikum tettere sammen.

Samarbeid

Teatret har dessuten stor nytte av samarbeidet med Dramatikkens Hus og Norsk Dramatikkfestival. Videre samarbeider vi med kunstfaglige teaterhøgskoler i Skandinavia, både for gjestespill og for

praksisplass/diplomoppgave, som **KhiO-Teaterhøgskolen**, Akademi for scenekunst-Høgskolen i Østfold, **Nord Universitet** og Stockholm Dramatiska Högskola.

Har du eksempler på vellykkede prosjekter eller tiltak som har fremmet nye typer samarbeid og økt visning av scenekunst?

Kunstnerisk motivert samarbeid

De siste årene har vi hatt samarbeid med flere institusjoner. I denne anledning ønsker vi å fremme to relasjoner som er kunstneriske fundert dels for å få til produksjoner som vi ikke ville fått til alene, eks samarbeidet med KORK våren 2019 der vi satte opp konserter med KORK og våre skuespillere, og dels for å utfordre konvensjonene i de ulike sjangrene som i samarbeidet med Nasjonalballetten der vi ved flere sammenhenger har utvekslet utøvere, eksempelvis Cyrano, Den utrolige historien om den kjempestore pæra og NNBS Munchen Triologien.

Verkstedssamarbeidet

I 2015 etablerte Riksteatret og Nationaltheatret felles verksteder på Brobekk. I årene som har gått er antall årsverk redusert samtidig som produksjonen har økt. I samarbeidsavtalen er det lagt til grunn at verkstedene skal kunne selge tjenester til andre, men da begrenset til aktører som har tilsvarende finansiering som de to teatrene. Verkstedene har dermed også produsert scenografiske elementer til andre teatre og Nasjonalmuseet for å nevne noen eksempler.

Annet samarbeid

De tekniske sjefene har et utstrakt samarbeid på teknisk område med deling av kompetanse, utlån av teknisk utstyr på tvers av institusjoner osv. Vår tekniske sjef deltar både i nasjonale og internasjonale nettverk med særlig tette bånd til Tyskland. Vi har også ansatte som har sin utdanning fra England og som opprettholder tette bånd til engelsk teater.

Samarbeid med DNO&B og DNT

Nationaltheatret har inngått et samarbeid med DNO&B og DNT for å arbeide kunnskapsbasert med å identifisere mulige gevinster ved arbeidsdeling, samorganisering eller samarbeid. Samhandlingen kan omfatte to av de tre institusjonene som et minimum, men det kan også være snakk om tiltak som åpner for at flere kan delta. Gjennomgangen skal dekke områdene teknisk, plan og produksjon, drift/vedlikehold og administrasjon, kommunikasjon og marked. Institusjonenes egenart skal ivaretas i arbeidet.

Hvilke strukturelle utfordringer finnes i dag på scenekunstheltet? Gi eksempler

Det produseres mye scenekunst, finansiert av offentlige midler, som burde kunne nå et større publikum ved å stimulere til co-produksjon, turné, eller publikum som bor geografisk for langt unna kultursentre, regionale og nasjonale institusjoner. Strukturelt er vi innrettet mot at scenekunst er øyeblikkets kunst i møte med et fysisk tilstedeværende publikum. Scenekunstinstitusjonenes mandat, teknologi, produksjonsformer, distribusjonsformer, avtaler, kompetanse, finansiering mv er hindringer for å ta scenekunsten ut av teateret og over på andre plattformer.

Stort utbud av kunstfaglige utdanninger

Det er i dag en håndfull teaterutdannelse på statlig universitets- og høgskolenivå, særlig innenfor skuespillerutdanning. Det positive med dette er at flere innganger til teaterarbeidet er blitt anerkjent og utviklet. Flere enn før får mulighet til å ta en scenekunstutdanning på norsk. Det er derimot

uheldig at det utdannes for mange skuespillere hvert år, mens man på utdanningen av sceneinstruktører kun har én godkjent utdanning som dyp innføring i arbeidet som regissør.

Det er en svakheten at det har dukket opp såpass mange nye utdanningsløp, da en sterk pedagogisk tradisjon innenfor teaterutdanning ikke har fått utvikle seg i samme takt. Med utbudet av utdanninger burde pedagogiske tradisjoner og kompetanser løftes opp på et høyere nivå.

Utdanningsløp for de tekniske- og produksjonsfagene

Samtidig er utfordringene når det gjelder de tekniske- og produksjonsfagene i teatrene at utdanningstilbudet er mangelfullt her i Norge, og at finansieringsordningene ikke er helt tilpasset tilbudet som finnes. Det er for eksempel et paradoks at NOKUT og Lånekassen ikke godkjenner den mest anerkjente utdanningsinstitusjonen (RADA), og deres toårige fagutdanning, men bare treårige bachelorutdanninger ved andre og mindre anerkjente skoler. Det er åpnet for utdanning innen kulturprosjektledelse mv bl.a. på Handelshøgskolen BI, Oslo Met og Høgskolen i Kristiania, men dette er ikke bransjespesifikt, og studenter herfra kan ikke uten videre fylle teatrenes roller som scenemedarbeidere, inspisenter, lysmestre, produsenter, lydteknikere osv. Kunne det være en idé at kunsthøgskolene tar et større ansvar her? En mer bransjespesifikk utdanning i tekniske- og produksjonsfag bør kunne ha nedslagsfelt i film, tv, reklame, radio, event, dans, teater, kulturhusdrift.

Bortfallet av kompensasjon for antagelser av nyskrevet norsk, dramatikk

Det at den etablerte kompensasjonen bort, fordyrer oppsetninger av ny, norsk dramatikk på norske scener. Det gjør det mer risikabelt å satse på nytt og norsk enn nyere, utenlandsk dramatikk.

Økte billettpriser

Ettersom egeninntekstkravet til teatrene har økt og mangel på prisjusteringer i tildelingsbrevet fra KUD har Nationaltheatret sett seg nødt til å differensiere billettprisene mer enn tidligere. Dette har ført til økte billettpriser i Hovedscenens orkester, parkett og deler av 1. balkong. Selv om intensjonen er god og deler av publikum kan akseptere det, opplever flere at det gjeninnfører et skille blant publikum. Med tanke på hvordan teatret også ønsker å nå ut til nye publikumsgrupper fra et bredere lag av befolkningen, kan dette med tiden være uheldig.

Mangel på prøvelokaler

Nationaltheatret har, i likhet med flere, en mangel på prøvelokaler. Utfordringen ligger ofte i at man har behov for rom på størrelse med scenen(e) man senere skal vise det ferdige produktet på. Slike rom er mangelvare, og hvis de finnes, er ofte husleiekostnader høye, eller tilgangen begrenset for å kunne benyttes av mange. Normen for prøvetid ligger fra 4-8 uker. Nationaltheatret har kun anledning til å prøve i scenografi på scenene der publikumsaktiviteten foregår. Det gjør at uforholdsmessig mye av prøveaktiviteten foregår på scenene våre, hvilket gir en klar begrensning i tilbudet vi kan gi til publikum. Parallell aktivitet fra ulike faggrupper i prøveperiodene gir dessuten økt press i tiden inn mot premiere.

Skuespillerensembler vs. åremål og frilansere

Nationaltheatrets kunstneriske fundament skal være skuespillerkrefter i særklasse; dette oppnår teatret gjennom vekselvirkningen av faste, produksjonstilknyttede og lengre åremålsstillinger.

På et teater som Nationaltheatret er det viktig med en kjerne av faste skuespillere for å sikre kontinuitet og foredling av skuespillerfaget, og for å overføre en erfaring som i seg selv er unik.

Det ypperste av skuespillerkrefter har en egenverdi som er attraktiv på flere plan, fra regissører til publikum. Dog er det viktig at kjernen er under stadig utfordring av nye kunstneriske uttrykk og nye

kunstneriske krefter. Ideelt sett burde fordelingen mellom de 3 typene engasjement (faste, stykk, åremål) vært mer jevnbyrdig enn dagens situasjon. Det ville gitt en annen status og balanse i styrkeforholdet skuespillerne imellom.

Det er flere spørsmål knyttet til ensemble-situasjonen på Nationalteatret; ensemblet er et historisk resultat av ansettelse gjort på ulike tidspunkt og av ulike kunstneriske ledere med mulig ulikt syn på hva en god skuespiller er eller skal være. Skuespillerne opplever at attraktiviteten deres veksler. Dette kan henge sammen med hvem som er teatersjef og hvilke preferanser vedkommende har, i tillegg til hvilket kunstsyn gjesteregissørene representerer etc.

Å skape et program både hva angår repertoar og internt faglig arbeid som kan utvikle skuespillerne er en viktig oppgave. Det gjelder å knytte til seg sentrale regissører slik at det skapes en sammenheng mellom de totale kunstneriske prioriteringene, vurderingene vi gjør og de oppgavene den enkelte får.

En annen nøkkelfordeling hva angår ansettelsesforholdene, ville gjort situasjonen mer fleksibel og motivasjonsaspektet annerledes.

Vår oppfatning er at ensembleteatret er en viktig del av den norske teatertradisjonen, og at ensemblet bør bestå. Spørsmålet vi stiller er hvordan fordelingen skal være mellom faste og midlertidige?

Samproduksjoner med Riksteatret

Nationalteatret har de siste årene hatt flere samarbeid med Riksteatret. Det er givende men også utfordrende. En viktig forutsetning er at institusjonene har et felles utgangspunkt for det kunstneriske samarbeidet. Det ville gi en rolleavklaring både mht organisering og finansiering. Slik organiseringen er i dag, bruker både Riksteatret og Nationalteatret for mye tid og kapasitet på å avklare hvert enkelte samarbeidsprosjekt. En særlig utfordring vi ser er at når vi deltar med skuespillere på turné krever det mer kapasitet fra oss enn den konkrete tidsperioden for turnéen. Grunnen til dette er at turnédeltakernes tilgjengelighet kommer i utakt med vår egen programmering og mulighet for å inngå i et ordinært repertoar. Det kan bety at vedkommende skuespiller ikke er tilgjengelig for Nationalteatret i opptil et halvt år. Det kan synes som en uforholdsmessig stor økonomisk belastning at Nationalteatret skal besørge et halvt årsverk for en enkelt turné.

SIK-avtalen

Teatrene i Norge har en felles avtale med Norsk Sceneinstruktørforening, Creo som representerer Norske Scenografer. Denne avtalen har en lang historikk og er fortsatt gjeldende. I Hovedoppgjøret 2018 ble det nedsatt en partssammensatt gruppe som skulle gjennomgå og reforhandle den. Dette arbeidet førte ikke fram. Problemet med avtalen sett fra teatrenes side er at den er uryddig mht kunstnernes midlertidige ansettelsesforhold, den ivaretar ikke teatrenes produsentrettigheter og begrenser visningsperioden for de ulike oppsetningene. I tillegg virker den hemmende for å få til gode prøveperioder. Fra Nationalteatrets side vil vi hevde at det ikke vil være formålstjenlig å fortsette en reforhandling av denne avtalen, men at det er nødvendig med et opphør for at vi skal komme videre med å modernisere det kontraktsmessige grunnlaget for disse samarbeidsrelasjonene.

Hvilke tiltak må til for at disse utfordringene kan løses?

Riksteatrets rolle

En mulig modell for samarbeidet med Riksteatret kunne være at vi produserer oppsetninger for visning på en av våre scener som deretter blir sendt på turné med Riksteatret. Det å produsere oppsetningen finansieres av Nationalteatret og det å turnere finansieres av Riksteatret. Inntektene

deles slik at turnéinntektene går til Riksteatret og inntektene fra vår scene går til Nationaltheatret. I sin ytterste konsekvens kunne en slik løsning innebære at Riksteatrets rolle ble begrenset til å programmere turné for oppsetninger fra teatre i hovedstaden og ellers i landet. I så tilfelle ville en måtte se på teatrenes forpliktelser til å by på produksjoner for turné og avtaleverket for turnédeltakerne. Dersom Riksteatret ble et rent programmerende teater, ville det tilgjengeliggjøre prøvelokaler for andre scenekunstinstitusjoner i hovedstadsregionen ut over det vi har tilgang til i dag.

Lov- og avtaleverk

Dagens avtaleverk for de ulike gruppene som er involvert i teaterproduksjoner må ivareta:

- Rasjonelle prøveløp
- Det bør skilles mellom lønn for arbeidsinnsats og honorar for rettigheter
- Rettigheter – både opphavsrettigheter og nærstående rettigheter i tillegg til teatrenes egne produsentrettigheter for visning på fysiske scener og digitale flater. Økonomiske suksesser bør kunne komme både teatret og kunstnerne som bidrar til gode. Vi ser grunn til å spørre om hvorvidt Lov om opphavsrett til åndsverk (Åndsverklova) ivaretar teatrenes produsentrettigheter i tilstrekkelig grad.

Hvordan ønsker du at scenekunstfeltet skal se ut om 5-10 år? Kort beskrivelse.

- o Fortsatt et rikt repertoar - scenekunst av høy kvalitet
- o Ny og etablert dramatikk
- o At det som lages blir vist til flest mulig
- o Tilgjengelig for alle uavhengig av økonomi
- o Det akustiske og kollektive bakrommet vinner terreng
- o Oppdaterte avtaler i tråd med kravene ovenfor
- o Mangfold i scenekunstuttrykk, rollebesetning, publikumssammensetning; programmere spesifikt for målgrupper med annet hovedspråk enn norsk
- o Outreach i videre forstand; utvide formidlingsbegrepet til å inkludere læring, deltagelse i kunstopplevelsen og opplevelse (spesielt tilrettelagte forestillinger bl.a.) for f.eks barn og folk med ulike former for funksjonsnedsettelse
- o Tilrettelagt for ulike samarbeidsformer i Norge og internasjonalt – både med institusjoner og det frie feltet.
- o Digitalisering
 - o Formidling til de som ikke kan komme i teatret
 - o Samarbeid med skolene
 - o Forenklet dialog med publikum
 - o Effektiv forretningsdrift